

ON THE TENSE OF `PRESENT` INFINITIVES IN ROMANIAN

Cristina Bocoș, Assist., PhD and Diana Maria Roman, PhD Student

"Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca

*Abstract: The paper aims to illustrate that **to**-infinitives such as: *a cânta* ('to sing'), *a citi* ('to read'), *a scrie* ('to write'), etc., classified as 'present' infinitives both by traditional (GA 1963; SMLRC 1967) and modern (GALR 2005; GBLR 2010) Romanian grammars, lack the morphological feature [+present]. This does not necessarily imply that they lack a tense operator. Rather, their status as being neither present nor future (or past) has the effect of specifying that the time frame of the infinitival clause is unrealized with respect to the tense of the matrix in which it appears (Zwart 2007:2). **To**-infinitives repeat the feature [tense] of the finite verb, expressing contemporaneity with a reference point in the present, past or future. Therefore, they are 'crypto-types' (Whorf 1962:92) that associate the feature [**protense**], a concept developed within the class of **proforms** (**propredicate**, **procase**, etc.) In order to define the contextual tense of the **to**-infinitives.*

*Keywords: infinitives, tense, context, crypto-type, **protense***

1. Originea și evoluția formelor de infinitiv

Infinitivul românesc este, din punct de vedere genealogic, infinitivul latinesc continuat și dezvoltat pe teritoriul României Orientale, după ce „ansamblul trăsăturilor comune și dialectale din protoromână capătă statut de idiom autonom” (Diaconescu 1977: 55), fapt care survine în jurul secolelor al X-lea și al XI-lea.

Dacă în ceea ce privește tiparul de construcție, mai exact cele patru tipare de construcție, numite și conjugări, lucrurile sunt clare și de necontestat: **I.** lat. *cântare* > rom. *cântare* > *cânta*; **II.** lat. *bibere* > rom. *beare* > *bea*; **III.** lat. *facere* > rom. *facere* > *face*; **IV.** lat. *venire* > rom. *venire* > *veni*, în ceea ce privește capacitatea sa de a reda valori temporale, infinitivul românesc este sensibil diferit de cel latinesc, el fiind doar în parte continuatorul acestuia.

În latina clasică, „infinitivul exprima explicit opoziția *de timp* (și diateză), într-un sistem simetric cu al indicativului, fiecărei valori corespunzându-i o formă specifică” (Diaconescu 1977: 11):

Diateza Timpul	<i>Activ</i>	<i>Pasiv</i>	<i>Deponent</i>
<i>Prezent</i>	amare	amari	imitari
<i>Perfect</i>	amavisse	amatum esse	imitatum esse
<i>Viitor</i>	amaturum esse	amatum iri	imitaturum esse

În latina populară, situația prezentată mai sus începe să se schimbe, odată cu manifestarea tendinței de *neutralizarea opoziției de timp* (și de diateză). Varietatea de forme prezente în latina clasică este înlocuită cu o formă unică, *infinitivul prezent activ*: lat. cl. *pati*> lat. pop. *patire*> rom. *pățire*/ it. *patire*/ fr. *pâtir*; lat. cl. *mori*> lat. pop. *morire*> rom. *murire*/ it. *morire*/ fr. *mourir*.

Ion Diaconescu consideră că neutralizarea opoziției temporale este într-o mare măsură rezultatul unui fapt de natură sintactică și anume: substituția progresivă, în limba vorbită, a propoziției subordonate infinitivale, unde diversele forme temporale ale infinitivului își găseau principala lor întrebuințare, cu o propoziție conjunctivală cu verbul la mod personal (Diaconescu 1977: 22). La aceasta se adaugă și faptul că unele valori de perfect sau de viitor își găsesc expresia fie în infinitivul prezent, care devine în acest fel unica formă de infinitiv, fie în perifraze alcătuite dintr-un *auxiliar* (*posse, habeo, volo*) + *infinitiv* (*cantare habeo, volo cantare* etc.).

În concluzie, în latina populară târzie, *infinitivul*, redus la o singură formă, nu mai are valorile temporale pe care le avea în latina clasică și nici nu mai este angrenat într-un sistem de opoziții temporale, distanțându-se prin aceasta de formele verbale personale și apropiindu-se de cele nepersonale.

Ca urmare a neutralizării opoziției de timp, în protoromână, infinitivul „devine o modalitate de expresie a unei acțiuni ale cărei relații se actualizează implicit, prin referință la un verb *finitum*” (Diaconescu 1977: 37).

Limba română, la fel ca celelalte limbi romanice, a moștenit din latină doar forma de *infinitiv prezent activ*, care, până în secolul al XVIII-lea, a fost, de altfel, singura atestată în limbă. Aceasta, cunoscută azi sub denumirea de *infinitiv prezent*, a rămas în

afara oricărui sistem de opoziții temporale până în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, când, în urma atestării formei de *infinitiv perfect*, a fost angrenată într-un sistem temporal bipartit: *prezent (a cânta)* și *perfect (a fi cântat)*.

Primul care distinge, în cadrul infinitivului, un *Praesens: a avea* și un *Praeteritum Perfectum: a fi avut* este Ioan Molnar în lucrarea sa *Deutsch Walachische Sprachelhere*. Pe urmele sale, lucrările de gramatică din secolul al XIX-lea înregistrează infinitivul într-un sistem de opoziție cu doi termeni marcați – *prezent* și *perfect*. Astfel, Iordache Golescu vorbește de *timpul următor* sau *de față (a avea)* și *timpul nehotărât (a fi avut)*. Aceeași distincție este consemnată și de Theoktist Blazewich, Nicolau Bălășescu, Sabbas Popovici Barcianu sau Aron Pumnul. Treptat, ea se generalizează, astfel că de aici înainte toate gramaticile românești vor menționa cele două forme temporale (Diaconescu 1977: 136-140).

Prezența celor două forme de infinitiv este un fapt obiectiv de limbă, în schimb, încadrarea lor în rândul timpurilor prezente, respectiv trecute (perfecte), este discutabilă, subiectul fiind dezbătut (mai pe larg sau mai pe scurt) de diverși cercetători ai fenomenului. Deoarece concluziile lor sunt mai degrabă divergente decât convergente, propunem, în cele ce urmează, o analiză a principalelor opinii formulate în legătură cu valoarea/ valorile temporale a/ale infinitivului.

Întrucât considerăm terminologia tradițională *infinitiv prezent* și *infinitiv perfect* nesatisfăcătoare, neadecvată realității lingvistice și susceptibilă de a crea confuzii, vom întrebuița de acum înainte terminologia avansată de Paul Imbs – *infinitiv simplu* și *infinitiv compus* –, deoarece ea reflectă specificul acestei forme, fără a face referire la valoarea sa temporală (Imbs 1960: 152).

Infinitivul simplu este, așa cum am amintit deja, *infinitivul prezent activ* latinesc trecut prin toate fazele de evoluție ale limbii române. În devenire el dezvoltă o serie de particularități ce îl deosebesc atât de infinitivul latinesc, cât și de cel prezent în celelalte limbi romanice, printre care și existența a două seturi de forme, fiecare cu conținut gramatical diferit:

i. *infinitivul lung*, expresia valorii nominale: *mâncare, lucrare, dare* etc.

- **Observație!** În limba română contemporană infinitivul lung „nu se deosebește prin nimic în comportare de orice substantiv (fapt recunoscut în general), raportarea sa la paradigma verbului nefiind justificată decât de existența

unor forme compuse inversate ca *ardere-ai (în focul Gheenei)*, extrem de rare în limba actuală și complet inuzitate în limba literară” (SMLRC 1967: 202).

ii. *infinitivul scurt*, expresia valorii verbale: *a mânca, a lucra, a bea* etc.

Întrucât, pentru discuția noastră este relevant doar infinitivul în calitatea sa de verb, ce poate (sau nu) exprima una dintre categoriile gramaticale specifice acestei clase, în speță timpul, vom face abstracție de prezența în limbă a formei de infinitiv lung, care funcționează cu predilecție ca expresie a valorii nominale, referindu-ne exclusiv la cea de infinitiv scurt, care s-a generalizat ca expresie a valorii verbale.

2. Timp vs. nontimp vs. omnitimp. Modele interpretative

Analiza studiilor de specialitate relevă lipsa unui consens în ceea ce privește valoarea/ valorile temporale ale infinitivului simplu. Astfel, această formă a fost interpretată ca:

a. infinitiv prezent

În această accepție infinitivul este un *timp absolut* ce își stabilește timpul de referință/ valoarea temporală doar prin raportare la momentul vorbirii, definibil în parametrii reichenbachieni ca [E,R,S] (Reichenbach 1947: 289-293).

Această interpretare o regăsim în aproape toate gramaticile normative tradiționale. Astfel, în inventarul modurilor și timpurilor avansat de *Gramatica Academiei* din 1966, găsim *infinitivul prezent (a chema)* care se opune, într-un sistem temporal bipartit, celui *perfect (a fi chemat)* (GLR 1966: 251-252). Ideea susținută de autoarele gramaticii este reluată și de Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo și Alexandru Niculescu, care atribuie infinitivului simplu valoare temporală de prezent (SMLRC 1967: p. 203). Pe urmele acestor lucrări cu caracter normativ, gramaticile practice ale limbii române diseminează aceeași idee (Popescu 1995: 309).

Curios este faptul că aceste gramatici, deși afirmă clar existența unui infinitiv prezent, îl trec cu vederea în capitolele dedicate acestei categorii gramaticale, unde singurele luate în discuție sunt timpurile modurilor personale.

b. infinitiv nontrecut (prezent + viitor)

Și în această accepție infinitivul este tot un *timp absolut* ce își stabilește timpul de referință/ valoarea temporală doar prin raportare la momentul vorbirii, dar definibil în

parametrii reichenbachieni fie ca [E,R,S] – când timpul său de referință este prezentul, fie ca [S_E,R] –când timpul său de referință este viitorul.

Această dublă valoare temporală atribuită de regulă de autorii contemporani, prin intermediul unor formulări de tipul „prezentul înglobează și valoarea de viitor”, prezentului conjunctiv și condițional, mai rar celui infinitiv, este identificată însă pentru acesta din urmă chiar de Dimitrie Eustatievici Brașoveanul. Surprinzător, în prima gramatică a limbii române se vorbește, în cazul „închipuirii celei nehotărâtoare” (= infinitiv), de „vremea cea de acum și cea fiitoare”: *a mișca/ a mă mișca* (Eustatievici Brașoveanul 1969: 75).

Deși neînțeleasă de unii cercetători, observația lui Eustatievici Brașoveanul este extrem de actuală. El remarcă, la mijlocul secolului al XVIII-lea, că infinitivul simplu, de altfel unica formă de infinitiv existentă la acea dată în limbă, nu are neapărat un timp de referință predeterminat – prezentul, ci poate avea și un altul – viitorul. Observația din *Gramatica rumânească* poate fi considerată așadar un prim indiciu al faptului că infinitivul capătă valoare temporală în context, ideea ce va fi din ce în ce mai des vehiculată și va căpăta din ce în ce mai mulți adepți (Paul Imbs, Matailda Caragiu, Ion Diaconescu etc.) abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

c. infinitivul omnitemporal

O concepție cu totul originală găsim la Gustave Guillaume (1929: 7-27). În opinia sa, infinitivul este timpul amorf („temps in posse”), care sintetizează cele trei dimensiuni temporale, trecut, prezent și viitor, fără a opera diviziuni între ele. Este, așadar, omnitemporalul sau „pancronicul” (Sateanu 1980: 36), timpul virtual, care nu se suprapune peste cel real.

Fiind cea mai generală expresie a unei imagini verbale, câmpul temporal al infinitivului apare nelimitat, ca o simplă „tensiune” (Guillaume 1929: 15) a cărei limită nu poate fi determinată prin mijloace interne. Acest fapt „pune infinitivul într-un raport de <neutralitate> sub aspect temporal, ceea ce în plan sintagmatic se traduce prin libertatea infinitivului de a se combina cu un verb, indiferent de valorile temporale pe care le exprimă: *am știut cânta, știu cânta, voi ști cânta* – sau cu o altă parte de vorbire, substantiv: *ideea de a veni*, adjectiv: *capabil de a face*, adverb: *lesne de a da*.” (Diaconescu 1977: 136).

La o concluzie asemănătoare ajunge și Emilio Alarcos Llorach (1971: 107-108). El consideră că în cazul formelor personale ale verbului, morfemele de mod, *timp* și persoană sunt exprimate prin formante explicite și diferențiate, pe când la formele nepersonale (și implicit la infinitiv, forma care ne interesează pe noi aici) ele sunt exprimate prin formantul *zero*. Particularizând, infinitivul prezintă un *sincretism al tuturor timpurilor* (modurilor și persoanelor).

Dacă ar fi să transpunem această concepție în parametri reichenbachieni am ajunge la o formulă tot atât de inedită precum concepția în sine. Astfel, din imposibilitatea de a folosi un cod predeterminat, recurgem pentru reprezentare la o operație de adunare: $[E,R_S] + [E,R,S] + [S_E,R]$.

d. infinitivul atemporal

Conform acestor teorii infinitivul se caracterizează prin indeterminare temporală. Rupt din context, el este *atemporal*, deoarece, în lipsa unui morfem temporal specific, nu i se poate stabili timpul de referință.

Infinitivul simplu acoperă, în opinia lui Paul Imbs (1960: 152), întreg câmpul lăsat liber de infinitivul compus, dar, cum nu există nicio referire la momentul în care începe acțiunea exprimată prin el și nici la cel în care ea se încheie (consecință directă a aspectului său imperfectiv), infinitivul poate exprima atât o *acțiune trecută*, cât și una *prezentă* sau una *viitoare*, devenind, prin aceasta, *omnitemporal*. Valoarea sa temporală este însă una de împrumut, coextensivă cu cea a verbului la mod personal căruia i se subordonează. Raportul temporal de simultaneitate ce se stabilește între cele două forme verbale face ca timpul de referință al infinitivului să fie întotdeauna același cu cel al verbului la mod personal. Valoarea sa temporală rămâne una de împrumut și atunci când acesta nu apare pe lângă un verb, ci pe lângă un substantiv sau un adjectiv, el împrumutând-o de la verbul cu care este construit respectivul substantiv sau adjectiv (Imbs 1960: 154).

Deducem de aici că în momentul în care infinitivul simplu intră în relație cu un verb la mod personal el primește de la acesta un *indice temporal*, care poate fi *prezent* (în contact cu un verb la prezent), *trecut* (în contact cu un verb la trecut) sau *viitor* (în contact cu un verb la viitor). Cu alte cuvinte, timpul nu este o categorie gramaticală marcată la nivelul expresiei, ci este una virtuală, ce se realizează doar în relație cu un alt verb la mod

personal, adică în context. Această particularitate a infinitivului de a gravita în jurul unui centru îl determină pe Imbs să îl numească „formă satelitară” (1960:0177).

Același fel de a vedea lucrurile îl regăsim și la Georges și Robert Le Bidois, care afirmă că „în realitate nu există niciodată un infinitiv zis prezent, pentru că verbul la infinitiv se raportează ca valoare temporală la verbul timpului regent, cu care se asociază” (1967: 467), și, în gramatica românească, la Matilda Caragiu Marioțeanu (1962: 39), care, vorbind despre gerunziu, dar precizând că aceeași regulă se aplică și la infinitiv, afirmă că în lipsa unor forme marcate pentru fiecare timp în parte, semnificația temporală se stabilește numai cu ajutorul contextului, prin referire la timpul verbului din regentă.

În parametrii lui Hans Reichenbach, infinitivul, în această accepție, poate fi reprezentat:

- fie ca \emptyset (infinitiv atemporal)
- fie ca $\left. \begin{array}{l} [\mathbf{E},\mathbf{R},\mathbf{S}] = \text{trecut} \\ [\mathbf{E},\mathbf{R},\mathbf{S}] = \text{prezent} \\ [\mathbf{S},\mathbf{E},\mathbf{R}] = \text{viitor} \end{array} \right\} \begin{array}{l} \text{timpuri împrumutate de la verbul la mod} \\ \text{personal, unde această categorie gramaticală} \\ \text{este marcată la nivelul expresiei} \end{array}$

e. infinitiv nontemporal

În interpretarea autoarelor *Gramaticii Academiei* din 2005, interpretare aproape identică cu cea prezentată la punctul anterior, infinitivul simplu este *nontemporal* caracterizat prin „[- valori temporale proprii] și [- valori aspectuale], acomodabil la valoarea temporală a regentului verbal personal (*am putut cânta, va încerca a cânta*) sau/ și la valoarea lexicală a construcției temporale precedente (*înainte de a cânta*).” (GALR 2005: 486)

Parametrii reichenbachieini potriviți pentru a reda acest tip de infinitiv sunt identici cu cei prezentați la **d.**, prin urmare nu îi vom relua aici.

Din punctul nostru de vedere, fiecare dintre modelele interpretative prezentate mai sus surprinde doar în parte specificul temporal al infinitivului simplu. Pornind de la această premisă, vom încerca, în următorul capitol, o analiză a gradului de adecvare a fiecărei teorii la realitatea lingvistică, în vederea punctării anumitor dezavantaje ce țin atât de interpretare, cât și de terminologie.

3. Observații asupra valorilor temporale ale infinitivului simplu

Fie exemplele:

A. A nu se utiliza după data de expirare înscrisă pe ambalaj.

B1. Știu vorbi limba limba franceză.

B2. Am știut vorbi franceză.

B3. La finalul cursului, voi ști vorbi limba franceză.

Analiza acestora relevă:

a. (A) *vorbi* din exemplele B1, B2, și B3 nu are o singură valoare temporală, ci trei, așadar interpretarea sa drept *infinitiv prezent* reprezintă negarea celorlalte două valori temporale (trecut și viitor), cum interpretarea sa drept *infinitiv nontemporal* reprezintă ignorarea trăsăturii temporale [+ Trecut].

▪ **Observație!** Anumite forme verbale au o valență temporală dominantă și o serie de astfel de valențe secundare. Spre exemplu, trăsătura dominantă a indicativului prezent este [+ Prezent], în timp ce trăsătura [+ Viitor], caracteristică prezentului *prospectiv*, este doar una secundară, condiționată de prezența în structură a unei „expresii deictice specializate pentru acest timp de referință (*mâine, deseară, la noapte, la vară* etc.) [...] sau cu deictice relaționale, de tipul *în...ani, peste...zile, după...ore* etc.” (GALR 2005: 412). După cum se poate observa, valoarea prototipică este cea care dă denumirea formei. În cazul infinitivului simplu, nu considerăm [+ Prezent] valoare dominantă, deoarece ea se actualizează la fel ca celelalte, în context. Drept urmare, nu considerăm motivată denumirea *infinitiv prezent* nici măcar ca denumire generică.

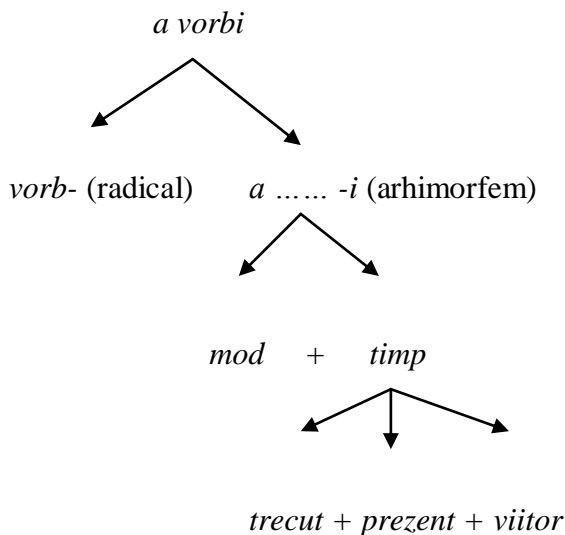
b. În plan paradigmatic, (a) *vorbi* este o formă sincretică (trecut + prezent + viitor), dar, în plan sintagmatic, ea actualizează o singură valoare temporală: sau trecut (B2) sau prezent (B1) sau viitor (B3). Așadar, interpretarea ca *infinitiv omnitemporal* este validă dacă avem în vedere doar planul paradigmatic, nu și pe cel sintagmatic.

c. Interpretarea formei (a) *vorbi* drept *infinitiv atemporal* sau *nontemporal*, interpretare bazată pe ideea că valoarea sa temporală se stabilește contextual, reflectă doar realitatea din plan sintagmatic. Fără a nega rolul contextului în decelarea valorilor temporale ale acestor forme, considerăm, totuși, că decontextualizarea nu poate cauza anularea acestor valori. Chiar dacă devin inactive, ele rămân totuși valori de bază, căci, prin definiție, verbul redă timpul. Întrucât denumirile *atemporal* și *nontemporal* nu țin cont de acest aspect, ele sunt improprii pentru aceste forme.

Din exemplele și observațiile de mai sus reiese că:

i. Infinitivul simplu este un *crypto-type*, adică o formă care, în ciuda faptului că redă mai multe valori temporale, are o singură expresie, în speță: *a vorbi* (cf. *Language, Thought and Reality. Selected writings of Benjamin Lee Whorf* 1962: 92-93).

ii. Morfemul discontinuu al infinitivului simplu, este, de fapt un **arhimorfem**, ce cumulează, pe de-o parte, valorile modale cu cele temporale, iar, pe de altă parte, toate cele trei valori temporale de bază:

iii. În ipostaza sa de mod dependent sau, mai exact, de formă verbală nepersonală dependentă, infinitivul reclamă prezența în structură a unui verb la mod personal, verb care exprimă prin morfeme specifice toate categoriile gramaticale ale clasei din care face parte, printre care și pe cea a timpului.

iv. Între infinitivul simplu și verbul la mod personal (predicatul propoziției) se stabilește un raport temporal de simultaneitate. În baza acestui raport, infinitivul reiterează valoarea temporală a regentului său.

v. În comparație cu timpul verbului la mod personal, timpul infinitivului va fi întotdeauna un **timp de grad secund**, un **timp reluat**.

vi. În concluzie, infinitivul simplu este o formă care își actualizează referința temporală contextual, în baza unui raport anaforic cu verbul la mod personal, sursa sa referențială. Așadar, el este o **proformă**, mai exact, un **protimp**.

Inventariind valorile temporale ale infinitivului simplu din prisma acestui nou concept, observăm că numărul lor este cu mult mai mare decât cel prezentat în lucrările descriptive ale limbii române. Identificăm astfel:

- proprezent: *Știi **răspunde** la întrebarea profesorului.*
- ❖ Model de analiză:
 - știu = indicativ, prezent
 - răspunde = infinitiv, proprezent
- proimperfect: *Știam **răspunde**, dar m-am emoționat și am greșit.*
- properfect simplu: *De data asta, în sfârșit, știui **răspunde** corect.*
- properfect compus: *Am știut **răspunde** la întrebarea profesorului.*
- promai-mult-ca-perfect: *Nu apucaseră **a stabili** data, când prietenii s-au oferit a le fi nași de cununie.*
- proviitor propriu-zis: *Voi ști **răspunde** la întrebarea profesorului*
- proprezent (condițional): *Aș ști **răspunde** dacă m-ai lăsa să vorbesc.*
- properfect (condițional): *Aș fi știut **răspunde** dacă nu mi-ai fi distras atenția.*
- proprezent (conjunctiv): *Îmi doresc să știu **cânta** acel refren, dar mi-e teamă că nu-l voi putea învăța niciodată.*
- properfect (conjunctiv): *Mi-aș fi dorit să fi putut **învăța** refrenul, dar, din păcate, nu am putut.*

Condiția obligatorie de realizare a *protimpului* este prezența în structură a unui verb la mod personal. În lipsa acestuia, infinitivul are valoare pancronică (a se vedea exemplul A).

4. Concluzie

În limba română, infinitivul simplu este o formă verbală care își actualizează referința temporală contextual, în baza unui raport anaforic cu verbul la mod personal. Timpul infinitivului simplu este, așadar, de un *protimp*, circumscris clasei *proformelor*, clasă teoretizată de reprezentanții școlii de sintaxă relațională neotradițională (Neamțu 2014: 136-140, 151-156, 168-186). Acest nou concept se alătură unora deja consacrate (*propredicat, procaz, proadjective, proadverbe, progrupuri* etc.), completând inventarul *proformelor*.

Bibliografie:

Alarcos LLorach, Emilio, *Gramática estructural. Según la Escuela de Copenhague y con especial atención a la lengua española.*, Biblioteca Románica Hispánica, Editorial Gredos, S.A., Madrid, 1971.

- Bidu-Vrânceanu Angela, Călărașu, Cristina, Ionescu-Ruxandoiu, Liliana, Mancaș, Mihaela, Pană Dindelegan, Gabriela, *Dicționar de științe ale limbii*, București, Editura Nemira, 2005.
- Caragiu Marioțeanu, Matilda, *Moduri nepersonale*, în SCL, XIII, 1962.
- Diaconescu, Ion, *Infinitivul în limba română*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977.
- Drașoveanu, D. D., *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 1997.
- Eustatievici Brașoveanul, Dimitrie , *Gramatica rumânească, 1757. Prima gramatică a limbii române*. Ediție, studiu introductiv și glosar de N. A. Ursu, Editura Științifică, Buăcurești, 1969.
- GALR, *Gramatica limbii române, I Cuvântul, II Enunțul*, București, Editura Academiei Române, 2005.
- GLR, *Gramatica limbii române*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1963.
- Guillaume, Gustave, *Temps et verbe. Théorie des aspects, des modes et de temps*, Libraire Ancienne Honoré Champion, Éditeur Édouard Champion, 5 Quai Malaquais, 5, 1929.
- Imbs, Paul, *L'emploi des temps verbaux en française moderne. Essai de grammaire descriptive*, Libraire C. Klincksieck, Paris, 1960.
- Iordan, Iorgu, Guțu Romalo, Valeria, Niculescu, Alexandru, *Structura morfologică a limbii române contemporane* (în continuare SMLRC), Editura Științifică, București, 1967.
- Language, Thought and Reality. Selected writings of Benjamin Lee Whorf*, Edit. John B. Carroll, M.I.T. Press, Cambridge, Massachusetts, 1962.
- Le Bidois, Georges, Le Bidois, Robert, *Syntaxe du français moderne, ses fondaments historiques et psychologiques*, I, Deuxième édition, Paris, Edit. A. et J. Picard & Cie, 1967.
- Popescu, Ștefania, *Gramatică practică a limbii române cu o culegere de exerciții*, Ediția a V-a, revăzută, Editura Orizonturi, București, 1995.
- Purdea, Andreea, *Conceptul de pro în morfologia limbii române*, Zalău, 2009.
- Neamțu, G. G., *Studii și articole gramaticale*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Nova, 2014.
- Săteanu, Cornel, *Timp și temporalitate în limba română contemporană. Exprimarea ideii de timp prin sintagme verbo-adverbiale*, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1980.